

Ζώης Καπλάνης

Ο βαθύπλουτος ασκητής

Άγγελος Κοσμάς – Ιούνιος 2021

Το χωριό Γραμμένο των Ιωαννίνων, ονομαστό για την καταγωγή και άλλων διαπρεπών Ηπειρωτών Ευεργετών και Διδασκάλων του Γένους, είναι η πατρίδα του Ζώη Καπλάνη. Εκεί γεννήθηκε, το 1736, ο πρωτοπόρος εθνικός ευεργέτης που πέρασε στην ιστορία ως βασικός συντελεστής της αναγέννησης της παιδείας, κατά τα δίσεχτα χρόνια της σκλαβιάς. Από τον πατέρα του Κωνσταντίνο που ανήκε στην κατηγορία των γραμματισμένων ανθρώπων της εποχής του, ο Ζώης έμαθε τα πρώτα του γράμματα. Η ζωή όμως ήταν σκληρή από τα πρώτα παιδικά του χρόνια. Χάνει, πρώτα, τη μητέρα του και ύστερα από λίγα χρόνια χάνει και τον πατέρα του. Ορφανός και πάμπτωχος έτσι ο μικρός Ζώης αναγκάζεται, προκειμένου να εξασφαλίσει τα στοιχειώδη για την επιβίωσή του, να ριχθεί στον αγώνα της ζωής, μεταφέροντας καυσόξυλα από το Γραμμένο στα Γιάννενα.

Σε ηλικία 14 ετών εγκαταλείπει το Γραμμένο και εγκαθίσταται στα Γιάννενα, όπου τίθεται υπό την προστασία των συγγενών του. Συνδυάζει, κατά τρόπο που προκαλεί το θαυμασμό όλων όσοι τον συναναστρέφονται, τις επαγγελματικές του δραστηριότητες με την απόκτηση των απαραίτητων γραμματικών γνώσεων. Από εκείνη την νεαρή ηλικία κατανοεί τη σημασία που έχουν τα γράμματα για τη σταδιοδρομία του ανθρώπου και την αποδοτική εργασία του.

Αυτή η αντίληψη τον σημαδεύει σε όλη τη ζωή του δέχεται πρώτα ο ίδιος τις ευεργετικές επιπτώσεις της παιδείας, στην συνέχεια θέτει ως σκοπό της ζωής του την αναγέννηση της παιδείας, απαραίτητη προϋπόθεση για το φωτισμό και την προαγωγή του υπόδουλου Γένους.

Η δραστηριότητα του Ζώη Καπλάνη και τα ποικίλα προσόντα του αναγνωρίζονται από το Γιαννιώτη μεγαλέμπορο Παναγιώτη Χατζηνίκο, κοντά στον οποίο θα μάθει τη γουναρική τέχνη που ευδοκίμούσε, εκείνη την εποχή, στα Γιάννενα και απέφερε σημαντικά κέρδη. Την ημέρα εργάζεται σκληρά και τη νύχτα, υπό το τρεμάμενο φως του λυχναριού, φροντίζει για την πνευματική του καλλιέργεια που θα του επιτρέψει να αποκαλύψει τις δικές του δυνάμεις, να αποκτήσει τον απαιτούμενο οπλισμό και έπειτα από συντονισμένη προσπάθεια να αρχίσει να τρέφεται μόνος του, για να μπορέσει με πίστη και αισιοδοξία να ξεπεράσει τις δυσκολίες της ζωής και να ανταποκριθεί στις ποικίλες απαιτήσεις της εμπορικής τέχνης. Γρήγορα πάντως η προσπάθεια του αυτή έφερε τα επιθυμητά αποτελέσματα. Ο Χατζηνίκος, αναγνωρίζοντας τα πλούσια προσόντα του, τον στέλνει συχνά ως εκπρόσωπο του εμπορικού οίκου του στα διάφορα εμπορικά κέντρα που διατηρούσε στην Ήπειρο, στη Θεσσαλία και στη Μακεδονία τον προάγει, από βοηθό και συνεργάτη, σε συνέταιρο, και αναγνωρίζει ότι

μεγάλο μέρος της επιτυχίας των επιχειρήσεων του οφείλεται στις εξαιρετικές ικανότητες και την ειλικρινή σύμπραξη του Ζώη Καπλάνη. Διαπίστωσαν όμως ότι η σκλαβωμένη πατρίδα τους, δεν παρείχε ευρύ πεδίο δραστηριότητας ούτε την απαιτούμενη ασφάλεια για την ευδοκίμηση των εμπορικών δραστηριοτήτων τους. Έτσι πήραν τον δρόμο για το Βουκουρέστι, που ήταν σπουδαίο εμπορικό κέντρο της Μολδοβλαχίας, όπου εμπορεύονταν συνεταιρικά. Πνεύμα ανήσυχο και φιλαπόδημο ο Καπλάνης, έχοντας ως ορμητήριο το Βουκουρέστι, όπου εγκαταστάθηκε μόνιμα ο Χατζινίκος, αρχίζει τις εμπορικές του εξορμήσεις, με επίκεντρο τα γνωστά εμπορικά κέντρα της Ρωσίας. Πρώτος σταθμός η Νίζνα αξιόλογο κέντρο διαμετακομιστικού εμπορίου, με ακμάζουσα Ελληνική κοινότητα, το περίφημο Γραικικό Μαγιστράτο. Επόμενος Σταθμός η Μόσχα, όπου μετέρχεται το εμπόριο για λογαριασμό στην αρχή της εταιρίας. Μετά από ένα χρονικό διάστημα, κρίνει ότι ήρθε η ώρα να δημιουργήσει προσωπική εμπορική επιχείρηση. Λύνει την εταιρία με το Χατζηνίκο, αξιοποιεί τα έμφυτα και επίκτητα προσόντα του. Αποκτάει την υπόληψη και την εμπιστοσύνη του εμπορευόμενου κόσμου της Μόσχας και δε βραδύνει να σχηματίσει αξιόλογη περιουσία. Ακολουθεί μέχρι το τέλος της ζωής του, το δρόμο της λιτότητας και της μετριοφροσύνης και χρησιμοποιεί τα αγαθά του μόχθου του, όχι για τον ίδιο τον εαυτό του, αλλά για τους στενάζοντες κάτω απ' το αβάσταχτο ζυγό της δουλείας συμπατριώτες του. Κύριο μέλημά του ο φωτισμός του Γένους. Αυτό που στερήθηκε στα παιδικά του χρόνια το προσφέρει πλουσιοπάροχα στους συμπατριώτες του. Φροντίζει για την πρώτη πατρίδα του το Γραμμένο και φροντίζει ιδιαίτερα τα Γιάννινα, που ήταν από τα σπουδαιότερα πνευματικά κέντρα του αλύτρωτου Ελληνισμού εκείνη την εποχή. Το επίκεντρο του ενδιαφέροντος του η νεολαία, θέτει και αυτός δικά του θεμέλια για τα παιδιά με βάση τα ευρωπαϊκά πρότυπα. Επιφέρει ρήξη προς τον Ελληνικό μεσαίωνα και συμβάλλει αποφασιστικά σε μια πραγματική εκπαιδευτική και γλωσσική επανάσταση. Στα Γιάννινα ιδρύει στην συνέχεια της Μαρουτσαίας Σχολής ένα επιστημονικό σχολείο την γνωστή σε όλο τον τότε Ελληνικό χώρο, την Καπλάνια Σχολή. Διόρισε ως πρώτο διδάσκαλο και διευθυντή της σχολής το γνωστό λόγιο και μεγάλο πατριώτη, Αθανάσιο Ψαλίδα ο οποίος αναδεικνύεται κορυφαίος εκπρόσωπος του Νεοελληνικού Διαφωτισμού. Στην σχολή δημιουργεί αξιόλογη βιβλιοθήκη και την εξοπλίζει με πολύτιμα όργανα φυσικής πειραματικής και χημείας, που συνδυάζονται με μεθοδική διδασκαλία, και επιδεικτικά πειράματα. Η Καπλάνια Σχολή ξεπέρασε τα σύνορα της Ηπείρου και του τότε Ελλαδικού χώρου, με το να προσελκύσει μαθητές, χριστιανούς και μουσουλμάνους από όλα τα μέρη. Αυτό αποτυπώθηκε και στις εντυπώσεις ξένων

περιηγητών, όπως του Άγγλου περιηγητή Χόλλαντ που έγγραψε πως το «Σχολείο του Ψαλίδα είναι το καλύτερο όλων και έχει αποκτήσει φήμη από την υπόληψη του διευθυντή του που θεωρείται ένας από τους πνευματικούς ηγέτες της Νέας Ελλάδας”. Ο Ζώης Καπλάνης αποσύρεται, κατά τα τελευταία χρόνια της ζωής του, στο ελληνικό μοναστήρι του Αγίου Νικολάου της Μόσχας, αφήνει την τελευταία του πνοή το Δεκέμβριο του 1806, ενταφιάζεται στο κοιμητήριο της Μονής Δονσκόη της Μόσχας, αφού πέρασε στην ιστορία ως ένας από τους βασικούς αναμορφωτές της Ελληνικής Παιδείας.